

LES MISSIONS DELS FRARES I LA XINA DE MENDOZA L'EXPEDICIÓ ESPANYOLA CAP A ÀSIA

El 1492, els portolans ja donaven un contorn molt precís del sud d'Europa, del Mediterrani i les costes de l'oest d'Àfrica, com podem veure en aquest mapa de Jorge de Agiar de 1492, l'any del descobriment d'Amèrica. El mapa representa el món ibèric just abans dels descobriments, amb el Regne de Granada sense conquerir, i les dues capitals dels dos regnes ibèrics: Lisboa i Barcelona. El mapa de Jorge de Agiar és molt interessant, no només perquè mostra detalladament les illes de l'Atlàntic, on els pescadors portuguesos s'aventuraven a anar cada vegada més lluny, sinó principalment per la gran mida que es va donar a l'oceà. L'aigua començava a inundar els mapamundis. Però Colom, que va navegar per l'oceà aquell mateix any, el 1492, va heretar dos conceptes erronis geogràfics de l'edat mitjana: la mida d'Àsia en el mapa de Fra Mauro, que era massa gran, i la dels oceans, massa petits. És per això que Colom confiava en els mapes que representaven una esfera terrestre que era un terç de la seva mida real, com ara la carta i el mapa que el cosmògraf italià Toscanelli li va enviar. La carta contenia informació sobre els rius, les ciutats i els ponts de Catai, terra de gran riquesa i coneixement situada a l'extrem oest d'un petit oceà Atlàntic. Aquest va ser també el cas del primer globus terraquí, de l'il·lustre cartògraf alemany Martin Behaim, dibuixat poc després del descobriment d'Amèrica. Amb el Japó i la Xina, coneguts com Cipango i Catai, situats clarament a una distància navegable des de les Illes Canàries, Colom va creuar l'oceà a la recerca de l'Extrem Orient. I va descobrir Amèrica perquè estava buscant la Xina.

Va ser l'Orient, amb la seva riquesa d'espècies i sedes, el que va atraure l'atenció d'Occident. En tornar, els portuguesos es van adonar immediatament de la importància del descobriment de Colom i, per evitar conflictes, el rei de Portugal va firmar un tractat amb el rei i la reina de Castella i Aragó per establir una línia de demarcació que protegiria els seus futurs descobriments. El Tractat de Tordesillas, firmat el 1494 i aprovat per la butlla papal "Inter caetera", és un document extraordinari. No només divideix el món conegut, sinó tot el que s'anava a descobrir des del dia que es va firmar. En els països cristians, sens dubte, els descobriments impregnaven l'aire. Els portuguesos es van aprofitar

immediatament dels drets que els atorgava el Tractat. Quatre anys després, Vasco da Gama ja estava a l'Índia. Per a la Corona de Castella, que estava molt involucrada en l'empresa americana, el gran botí va arribar a la dècada de 1520, amb la conquesta de Mèxic, i a la de 1530, amb la conquesta del Perú. Però tot i així, els descobriments continuaven sent una prioritat, i el 1521 Magallanes va salpar en busca de la travessia que comunicaria l'oceà Atlàntic amb el Pacífic i obriria el pas des d'Amèrica fins a Àsia Oriental. Va ser un viatge terrible, llarg i incert. Quan finalment van desembarcar a les Filipines, estaven segurs que la Terra era rodona i el Pacífic immens, que l'escorbut segurament els mataria a tots i que els nadius asiàtics i els colons portuguesos no eren gaire hospitalaris. A Magallanes el van matar a les Filipines i només vuit homes d'una tripulació de 270 persones van poder tornar. Tot i així, la gran quantitat d'informació que va proporcionar aquest viatge va ser decisiva perquè els espanyols identifiquessin les Moluques com la font ideal de les espècies més buscades. El coneixement reunit va acabar en el mapa de Diego Ribero, dibuixat a finals de la dècada de 1520 i considerat com el primer mapamundi científic. El mapa, que comprèn tot el circuit del globus entre els cercles polars, mostra la línia del Tractat de Tordesillas. Aquest mapa redueix per primer cop la mida del Mediterrani fins a les proporcions exactes i mostra clarament la immensitat del Pacífic. El mapa de Ribero també senyala les illes de l'Extrem Orient, on el nom de la Xina apareix clarament sota la senyera de Castella i Lleó, mentre que els grans galions, que ja havien substituït les petites caravel·les, solcaven el Pacífic. El mapa de Ribero mostra un coneixement detallat de les Moluques i especifica clarament les illes on es troben les espècies principals com el camforer o el clavell. Però l'imperi Espanyol llavors tenia massa fronts oberts i Carles V va decidir acabar els conflictes amb els portuguesos a l'Orient Llunyà venent-los el disputat dret espanyol de les Illes Moluques: el Tractat de Saragossa de 1529 va acabar el conflicte pel que fa a Castella. Finalment, el Tractat de Saragossa, així com el continu fracàs de les expedicions, van interrompre momentàniament els viatges al Pacífic. Però, a la segona meitat del segle XVI, amb Felip II en el tron espanyol, les expedicions cap a l'Orient van prendre impuls un altre cop. A petició explícita de Felip II, Urdaneta es va unir a l'expedició de Legazpi que va salpar des de Mèxic el 1564. Va ser elegit per les seves nocions excepcionals de nàutica i el seu coneixement sense parangó sobre els vents i les corrents que durant els llargs anys de presoner a les Moluques havia reunit. Però per creuar els mars oberts necessitava un expert en navegació amb coneixements d'astronomia i l'habilitat d'aplicar regles matemàtiques a observacions astronòmiques per fixar i mantenir la posició de la nau. L'agustí Martin de Rada era l'home que buscava. La corona espanyola també volia Rada per les seves habilitats com a matemàtic i astrònom.

El Tractat de Tordesillas va dividir el món entre portuguesos i espanyols, però només havia fixat el meridià que travessava l'Atlàntic. Després de l'expedició de Magallanes, quan els espanyols van aparèixer de sobte a l'est d'Àsia, Portugal va proclamar que la línia del meridià va deixar tot l'est d'Àsia sota el seu control. Tenien raó, però tot i així el rei d'Espanya va enviar Rada per debatre els drets dels espanyols *in situ* i per indicar als portuguesos que havien calculat el meridià erròniament. L'expedició va arribar sense problemes fins a Cebú, a les Filipines, i Urданeta va anar-se'n d'immediat i va trobar fàcilment el camí per tornar en dirigir-se 40° cap al nord per agafar la corrent de Kuroshio, que els va portar fins a l'alta Califòrnia. L'esperit de l'assentament espanyol a les Filipines va quedar ben plasmat en aquest gravat del segle XVII que mostra, a la dreta, l'element militar de l'expedició, amb Felip II vestit cerimonialment i senyalant un mapa força caòtic de Borneo i les illes Filipines, que també representa la Xina. El segueixen, brandant espases, Legazpi i els seus conquistadors. A l'esquerra està Urданeta amb una incongruent mitra de bisbe il·luminant les illes. Encara que no va passar molt temps a les Filipines, el fet que la seva altura igualés la del rei simbolitza el lloc que l'Església ocuparà a la nova colònia. Darrere seu es troba Martin de Rada, força tímid i trist, sostenint un astrolabi i seguit d'un grup de frares amb tonsura, que representen la gran importància que tindran els ordes religiosos a les Filipines. Però en poc temps, les Filipines, per la falta de materials preciosos, l'escassa i indòmita població i les epidèmies que ja estaven devastant les illes, com ho havien fet amb Mèxic, van convertir-se en una decepció i un perill innecessaris, ja que Rada i Urданeta estaven convençuts que es trobaven dins la demarcació portuguesa. Ja que els portuguesos els impediien l'accés a les Moluques i les seves espècies, l'única esperança per a aquesta colònia pobre perifèrica era comerciar amb el gran nombre de xinesos que navegaven pels mars del sud-est asiàtic. Per això els castellans es van traslladar des de Cebú, on al començament es van establir i que estava més orientada a les Illes Moluques, fins a Manila, que estava més orientada cap a la Xina. Somiaven amb aconseguir que la Xina els donés dret a establir una colònia permanent com la portuguesa, Macao. Però els seus somnis mai no es van complir i, de fet, no van trigar a oblidar-se'n. Quan els proveïdors xinesos van veure la demanda americana, Manila es va convertir en una colònia mexicana *de facto* i el primer centre global de la història mundial.